

Bezpečnostní hrozby a rizika spojená s vývojem kriminality na Slovensku

*Květoň Holcr - Bratislavská vysoká škola práva
Jaroslav Holomek - Akadémia Policajného zboru Bratislava*

Kriminalita se v posledních letech změnila na kvalitativně nový fenomén, který svým rozsahem a stupněm nebezpečnosti daleko překročil hranici možností jeho řešení tradičními (i když průběžně inovovanými) nástroji a postupy. Stala se jedním z nejrizikovějších faktorů, který začíná reálně a bezprostředně ohrožovat demokratické základy mnohých zemí světa a při jejím nekontrolovaném vývoji není možné vyloučit ani ohrožení samotné lidské civilizace. Přičemž obavy z budoucího vývoje kriminality nevyvolává ani tak její kvantitativní růst, jako spíš pokračující zhoršování jejích kvalitativních ukazovatelů.

Vývoj kriminality v současnosti charakterizuje její organizovanost, intelektualizace, sofistikace a internacionalizace s tendencí ke globalizaci. Kriminalita proniká v masovém měřítku přes hranice států a zločinecká seskupení operují na rozsáhlých teritoriích bez ohledu na jejich administrativní členění.

Právě sofistikace a globalizace jsou v současnosti mimořádně důležitými determinanty kriminality, které budou charakterizovat kriminalitu nejbližších několik desetiletí a budou též zřejmě zdrojem mnohých rizik v této oblasti. Zmíníme se tu o třech: organizovaná trestná činnost, korupce a nové druhy a formy kriminality.

Organizovaná trestná činnost je reakcí na slabou společnost a slabý stát. Jestliže společenské a státní instituce stále více ztrácejí autoritu, jejich výkonnost slábne a je nedostatečná, potom je tato situace příležitostí pro kriminální organizace, aby zaplnily uvolněný prostor a začaly zneužívat takto vzniknutou poptávku.

Kriminální podsvětí si osvojuje organizační struktury podnikatelských subjektů, využívá vysoce kvalifikované pracovníky a sofistikované mechanismy vytváření a utajování zisků. Je schopné rychle se přizpůsobit změnám na trhu a průběžně si osvojuje a využívá moderní technologie. Kriminální organizace mají mnoho znaků shodných s podnikatelskou činností, avšak pohybují se za hranicemi legality, což je značně zvýhodňuje proti legálním organizacím.

Z věcného hlediska bude trestná činnost zločineckých organizací zaměřená nejen do tradičních oblastí (drogy, prostituce, hazardní hry, „výpalnictví“) ale i do oblastí, které se v současnosti vyskytují zřídka (obchod se ženami a dětmi, s lidskými orgány, se zbraněmi, s výbušninami, únosy, terorismus a pod.). Přitom kriminální organizace budou využívat stále více globalizující se informační, finanční a dopravní sítě a budou účelově vytvářet volné aliance mezi sebou a rovněž s různými teroristickými organizacemi.

Na realizaci svých cílů budou kriminální organizace využívat všechny legální i ilegální prostředky, od ekonomického pronikání do oslabených bank a podniků až po korupci politických představitelů a státních úředníků. Právě situace, kdy vznikají pochybnosti o nezávislosti soudů a klesá jejich autorita, kdy kvete korupce a kdy efektivnost práce policie je poměrně nízká (ne podle objasňenosti, ale podle pocitu bezpečnosti občanů), je živnou půdou pro organizovanou trestnou činnost.

Korupce je další fenomén, který významně ohrožuje společenský, ekonomický a politický vývoj, oslabuje demokracii a devastuje morálku občanů. Před jejím zhoubným účinkem není uchráněna žádná oblast společenského života. Přičemž latence korupce je v porovnání s jinými trestnými činy bezprecedentně vysoká a těžko odhadnutelná. Rizikovými faktory jsou především selhání trhu a regulačních zásahů veřejné správy, existence monopolu spojeného se subjektivním rozhodováním, převaha poptávky nad nabídkou, příliš vysoká míra zasahování státu do ekonomiky, zpoždění, neuskutečnění, resp. nedokončení reform atd.

Dramatický nárůst korupce je spojený s transformací rozhodujících sfér společnosti, která probíhá od začátku devadesátých let. Přestože v zahraničí existovali a existují poměrně bohaté zkušenosti s tímto krajně nežádoucím protispolečenským fenoménem, byla její kontrola hrubě zanedbaná. Nacházíme se tak v situaci, kdy už samotný počátek cesty k stabilní a prosperující tržní ekonomice je zatížený téměř nekontrolovatelnou a téměř všudypřítomnou korupcí.¹ Korupční skandály jednak oslabují loajálnost občanů vůči zákonům (působí jako kriminogenní faktor) a současně i znehodnocují kredit Slovenské republiky v bližším i vzdálenějším zahraničí.

Kromě klasických druhů a forem kriminality, ze kterých většina nezmizí v nejbližších 15-20 letech, se zřejmě budeme setkávat i s novými druhy a formami kriminality. S klasickými druhy a formami kriminality se současná policie a orgány činné v trestním řízení umí (aspoň v principu) vypořádat, resp. udržet je pod kontrolou. K dispozici jsou připravení kvalifikovaní odborníci s menšími či většími praktickými zkušenostmi z odhalování a objasňování této trestné činnosti, jsou vybudované i odpovídající organizační struktury s dostupným materiálně-technickým zabezpečením (často zastaralým nebo ne zcela dostatečným) a využívají se ověřené metody a postupy, které však stále častěji selhávají.

Neporovnatelně závažnější problémy však vznikají s nástupem nových druhů a forem kriminality. Především organizovaná trestná činnost velmi rychle proniká do všech rozhodujících sfér (ekonomika, politika, justice, policie, veřejná správa aj.) a všech rovin (od místní až po parlament) společenského života. Objevují se úplně nové druhy trestných činů, resp. tradičně jsou páchané novými formami. Patří k nim zejména zneužívání výpočtové techniky a počítačových sítí, moderní reprodukční techniky, telekomunikační techniky, poměrně snadno dostupných farmakologických preparátů atd.

Nové druhy a formy kriminality se na Slovensku etablojí s poměrně velkým úspěchem, protože tu nacházejí příhodné prostředí. Šíření nových druhů a forem kriminality dynamizuje zejména (na její sofistikovanou podobu) neuspokojivá připravenost a nedostatečná technická vybavenost policie, nepostačující výkonnost orgánů činných v trestním řízení, nedobudovaná legislativa a v neposlední řadě i poměrně vysoká tolerance společnosti ke stále méně srozumitelným formám jejich páchání.

K typickým novým druhům a formám kriminality (s kterými se už ve Slovenské republice setkáváme) patří například z oblasti hospodářské kriminality podvody během masivní privatizace („tunelování“), podvodné bankroty, úvěrové podvody, bankové podvody, kriminalita spojená s fiktivními firmami nebo též kriminalita spojená s elektronickým obchodováním. Internet vygeneroval velké množství dalších doposud neexistujících forem kriminality, např. šíření pornografie včetně dětské, sledování osob („cyberstalking“), internetové hazardní hry a pod. V drogové kriminalitě je možné očekávat nárůst podílu výroby a distribuce tzv. syntetických drog. Novým druhem kriminality v SR s tendencí nárůstu v budoucích letech je nelegální obchod se škodlivými, jedovatými nebo jinak nebezpečnými odpady.

Je potřebné očekávat též zcela nové druhy kriminality charakterizované neobyčejně vysokou profesionalitou, latencí a těsným propojením s nejdynamičtěji se rozvíjejícími vědními obory (biologií, farmakologií, genetikou, elektronikou a dalšími) a s oblastmi jejich praktické aplikace. Objevy a vynálezy budou vyvolávat oprávněné obavy z jejich zneužití (genové manipulace, klonování, psychotropní látky atd.) a proto bude jejich využívání regulované (omezované) právními normami. Tato skutečnost vygeneruje další kategorie kriminality, které ovlivní strukturu kriminality ne svojí početností, ale svojí bezprecedentní nebezpečností. Zvláštní hrozbu může představovat jejich propojení s individuálním, především ale skupinovým (nebo mezinárodním) terorizmem.

¹ Podrobněji např. Bango, D. – Lisoň, M.: Korupcia a osobitosti jej odhaľovania. APZ, Bratislava 2001.

Uvedená rizika jsou vyvažovaná určitými příležitostmi, které při jejich využívání mohou tlumit negativní vývoj kriminality. Jednu z významných příležitostí představuje využití zkušeností a poznatků mezinárodního společenství a zapojení se do mezinárodních struktur a programů zaměřených na kontrolu kriminality. Tato příležitost se podstatně rozšířila se vstupem Slovenské republiky do NATO a EÚ. Získali jsme tím plnoprávné členství, resp. přístup do takových institucí jako jsou např. EUROPOL, Schengen Information System, European Judicial Network, EUROJUST a pod. To podstatně zvyšuje možnosti kooperace a koordinace při kontrole kriminality. Je si však potřebné uvědomit, že volný pohyb osob a zboží v rámci EÚ poskytuje obrovské možnosti i pro zločin (především organizovaný), proto je nutné dále prohloubit spolupráci policie a justice zejména s partnerskými institucemi v sousedních zemích (např. územní svrchovanost je i v rámci EÚ ve větší nebo menší míře překážkou pro policii a justici na rozdíl od pachatelů trestných činů, kteří ji naopak často využívají ve svůj prospěch).

Další významnou příležitostí je docenění významu kontroly kriminality pro vývoj Slovenské republiky. Kontrola kriminality musí nutně patřit mezi priority vládní politiky, protože od ní konec konců závisí i úspěšný rozvoj všech dalších oblastí společenského života. To si vyžaduje materiální, technickou, informační a především politickou podporu. Nevyhnutelnou podmínkou efektivnosti vynakládání těchto prostředků je využívání současné vědy a techniky. Je potřebné si uvědomit, že v prostředí kvetoucí korupce a kriminality je ekonomický a sociální rozvoj společnosti fikcí. Podcenění této skutečnosti může mít katastrofální důsledky, naopak včasná, cílevědomá a systematická reakce zaměřená na obrácení negativních tendencí může spoluvytvářet příznivé podmínky pro pozitivní vývoj celé společnosti.

Name in English

Security Threats and Risks related to crime development in the Slovak republic

Summary in English:

Crime is today increasingly serious security risk for development of the democratic society in the Slovak republic. It becomes more globalized and more sophisticated. Following points are paramount importance: organized crime, corruption and new kinds and forms of crime. The control of crime directed primarily on resolving these problems should be one of the most important priorities of the Slovak government.

Key words in English:

crime, crime development, organized crime, corruption, new kinds and forms of crime, control of crime.

Abstrakt:

Kriminalita predstavuje v súčasnosti stále závažnejší bezpečnostní riziko pro rozvoj demokratické společnosti na Slovensku. Mezi její základní charakteristiky patří globalizace a sofistikace. Za klíčové považujeme následující problémy: organizovanou trestnou činnost, korupci a nové druhy a formy kriminality. Kontrola kriminality zaměřená především na řešení těchto problémů by se měla stát jednou z nejvýznamnějších priorit vlády Slovenské republiky.

Klíčová slova:

kriminalita, vývoj kriminality, organizovaná trestná činnost, korupce, nové druhy a formy kriminality, kontrola kriminality.

Literatura

- [1] Holcr, K. – Holomek, J.: *Kriminalita*. – In: Gál, F. – Mesežnikov, G. – Kollár, M.: *Vízia vývoja Slovenskej republiky do roku 2020*. Bratislava, IVO 2003, s.213-222.
- [2] Holcr, K. – Holomek, J.: *Kriminalita*. – In: Gál, F. – Gonda, P. – Kolár, P. – Mesežnikov, G. – Timoracký, M. – Zajac, P.: *Slovensko na cestě do neznáma*. Bratislava, IVO 2003, s.230-240.
- [3] Holcr, K. – Chalka, R.: *Prognóza a kontrola vývoja kriminality v Slovenskej republike*. Trnava, Policajný inštitút AFG 2001.
- [4] Chalka, R. – Holcr, K. – Holomek, J.: *Prognóza vývoja kriminality v Slovenskej republike*. Bratislava, APZ 2000.
- [5] Murdza, K.: *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava, APZ 2005.
- [6] Chmelík, J. - Hájek, P. - Nečas, S.: *Úvod do hospodárskej kriminality*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005.
- [7] Nečas, S. - Seiler, M.: *Loupežná přepadení pracovišť s peněžním provozem a jejich bezpečnost (policejní, kriminalistické a technické aspekty teorie a praxe osob a majetku)*. Praha : PA ČR, 2004.